

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри обліку і оподаткування Західноукраїнського національного університету
Починюк Наталії Володимирівни
на дисертаційну роботу
Люби Оксани Ігорівни
на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»**

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

Поступова інтеграція України у світову глобальну економіку через зростання обсягів міжнародної торгівлі та диверсифікації інвестиційних потоків в процесі перманентних реформ та імплементації кращих світових практик регулювання робить зовнішньоекономічну діяльність одним з важливих складових бізнес-стратегій підприємств. Проведення такої діяльності вимагає від суб'єкта господарювання забезпечення точної та надійної обліково-аналітичної інформаційної бази для прийняття ефективних управлінських рішень: в умовах конкурентного середовища на міжнародних ринках; в умовах ризиків та невизначеності (валютні коливання, політичні та економічні нестабільності, правові відмінності між країнами); з врахуванням вимог до прозорості та відповідності міжнародним стандартам, що забезпечить довіру інвесторів, партнерів та регуляторів.

Обрана здобувачем в об'єкті дослідження хімічна промисловість є на сьогодні однією з ключових галузей економіки України, що забезпечує продукцією різні сектори економіки, включаючи сільське господарство, будівництво, виробництво товарів народного споживання тощо. Підприємства хімічної промисловості активно експортують продукцію, що потребує постійного аналізу ринків, врахування цінової політики, провадження митних процедур та дотримання регулюючих вимог різних країн, а значна матеріаломісткість продукції, висока енергомісткість виробництва, прив'язка до сировинних баз, використання давальницької

сировини є причиною необхідності деталізованого та перманентного калькулювання собівартості хімічної продукції.

Тому дослідження обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств з врахуванням специфіки хімічної промисловості в Україні є достатньо актуальним, оскільки сприяє покращенню ефективності їх діяльності, підвищенню конкурентоспроможності та сталому розвитку в умовах сучасних економічних викликів.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри обліку і оподаткування Західноукраїнського національного університету: «Домінанти управлінського обліку в умовах діджиталізації для забезпечення економічної безпеки України у воєнний і післявоєнний періоди» (номер державної реєстрації 0123U101580), де автором удосконалено теоретичні та методичні положення обліку зовнішньоекономічної діяльності у воєнний та післявоєнний періоди розвитку економіки України; «Стан та перспективи розвитку системи бухгалтерського обліку та оподаткування в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0117U000147); «Розвиток системи бухгалтерського та управлінського обліку в умовах соціально-економічних викликів» (номер державної реєстрації 0122U000927).

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.

Обґрунтованість наукових положень дисертаційного дослідження підтверджено застосуванням фундаментальних загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання задля отримання теоретико-методичних положень з удосконалення обліку та аналізу в системі управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства.

Змістове наповнення дисертаційної роботи містить логічний виклад матеріалу та відповідає заявленому об'єкту та предмету дослідження. Значний обсяг використаних літературних джерел та практична реалізація

наукових положень дисертації свідчать про ґрунтовність, комплексність та прикладне значення дослідження.

3. Основні наукові результати дисертаційного дослідження та їх наукова новизна.

Наукова новизна заявлена в постановці проблематики наукового дослідження загалом та відображена в основних положеннях дисертації полягає в уточненні і доповненні теоретичних, методичних, організаційних положень та виробленні практико-орієнтованих пропозицій щодо оптимізації обліку й аналізу зовнішньоекономічної діяльності як сукупності імпорتنих, експортних та інших операцій з іноземними контрагентами для удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами хімічної промисловості.

Достатньо обґрунтованою дисертантом є потреба впровадження методики і організації обліку, що полягає у: деталізованому та перманентному калькулюванні собівартості продукції з врахуванням змінних цін на імпорту сировину, варіативних курсових різниць, включення митних платежів та амортизації дороговартісного обладнання; коректних податкових розрахунках; формуванні облікової інформації про екологічні, соціальні, транспортні та адміністративні процеси, що інтегровано подаються через інтегровану звітність різним групам стейкхолдерів з врахуванням впливу організаційно-технологічних особливостей хімічної галузі вітчизняної економіки (с. 80, табл. 1.3).

Заслуговують на увагу пропозиції здобувача щодо впровадження механізмів зменшення тривалості митного оформлення, мінімізації переліку необхідних документів для отримання сертифікату походження товарів та їх поміщення у відповідний митний режим, дотримання процедури прозорості при здійсненні валютного контролю, використання єдиних правил механізму відшкодування ПДВ (с. 106, 110, 113). Це забезпечить прозору процедуру митного оформлення та сприятиме оптимізації логістичних процесів.

Науковий інтерес становить удосконалена здобувачем методика використання графічних елементів та аналітичних таблиць в електронних інтегрованих звітних документах у контексті зовнішньоекономічної діяльності для візуальної оптимізації її використання внутрішніми та зовнішніми користувачами (с. 143). Такий формат інтегрованої звітності забезпечить вільну трансформацію таксономії відповідно до інформаційних потреб та права доступу до комерційної таємниці стейкхолдерів на основі електронної ідентифікації їхньої особи.

До значних здобутків автора можна віднести і розроблену концепцію інформаційно-аналітичного середовища зовнішньоекономічної діяльності підприємств хімічної промисловості на основі поєднання аналітичних методик дослідження імпорту та експорту. При цьому методика аналізу імпортних операцій включає проведення комплексу аналітичних робіт: структурний і динамічний аналіз імпорту; аналіз ефективності імпорту; економіко-математичне моделювання; аналіз альтернатив, здійснення яких для досліджуваних хімічних підприємств дало можливість сформулювати стратегію оптимізації функціонування на найближчу перспективу (с. 174-175). Системне позиціонування аналізу експортних операцій відображено у складі: оцінки ефективності експорту; моделюванні стратегічного розвитку щодо імпорту та експорту хімічної продукції за допомогою SWOT-аналізу та SPACE-аналізу; чинникового аналізу (с. 190, 193).

Проведена наукова експертиза дисертації свідчить про науково-обґрунтоване та практично апробоване доведення заявленої здобувачем гіпотези дисертаційної роботи.

4. Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Люби Оксани Ігорівни складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 195 сторінок. Зміст дисертації відповідає поставленим меті та завданням дослідження, характеризується повнотою викладення, структурною логічністю та завершеністю.

У вступі автором здійснено обґрунтування актуальності вибору теми дослідження, зазначено зв'язок з науковими планами, темами. Сформульовано мету та завдання дослідження, визначено завдання, які потрібно реалізувати для досягнення поставленої мети. Представлено опис наукової новизни одержаних результатів та їхнього практичного значення. Наведено особистий внесок здобувача, а також інформацію про апробацію результатів досліджень та публікації за темою дисертації.

У першому розділі «Теоретичні основи формування обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю» автором досліджено суть та еволюцію зовнішньоекономічної діяльності як основи соціально-економічного розвитку держави, уточнено термін «зовнішньоекономічна діяльність» для коректного використання економічної термінології в обліку, аналізі та управлінні, виокремлено історичні етапи становлення зовнішньоекономічної діяльності в Україні, ідентифіковано вплив організаційно-технологічної специфіки хімічної галузі промисловості на методика та організацію обліку імпорتنих та експортних процесів.

У другому розділі «Організація та методика бухгалтерського обліку в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю» визначено напрямки усунення невідповідності між нормативно-правовим забезпеченням митного оформлення експортних та імпорتنих операцій, їх відображенням в обліку та здійсненням валютного контролю; доведено необхідність узгодження положень кодифікованих нормативно-правових актів стосовно процедури митного оформлення, в тому числі методів та порядку визначення митної вартості товарів, що перетинають митні межі України; на основі аналізу чинної методики обліку курсових різниць запропоновано авторську методику обліку курсових різниць від інвестиційної та фінансової діяльності, що сприятиме достовірному визначенню фінансового результату від різних видів діяльності, пов'язаних з імпортними та експортними операціями; виявлено інтеграційні тенденції та цифрові трансформації у формуванні електронної звітності, пов'язаної зі зовнішньоекономічною діяльністю підприємств.

У третьому розділі «Аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства» автором запропонована удосконалена методика аналізу імпорتنих операцій з метою виявлення аналітичних трендів в імпортній діяльності хімічних підприємств та планування їх перспективного функціонування, а також сформовано систему аналітичних методик дослідження експортних операцій як складової управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств хімічної промисловості.

5. Практичне значення наукових результатів.

Практичне значення дисертаційної роботи дисертанта зумовлене актуальністю дослідження, а також науково-практичним вирішенням теоретико-методичних положень обліку і аналізу в системі управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, забезпечуючи досягнення ключових показників ефективності.

Викладені наукові результати адаптовані до прикладного використання. Зокрема, здобувачем впроваджено результати досліджень стосовно удосконалення структури та наповнення електронних інтегрованих звітних документів, що інтерпретують результати зовнішньоекономічної діяльності в практичну діяльність підприємств хімічної промисловості ТОВ «Трейдінг Україна» (довідка № 030323 від 03.03.2023 р.) та ПП «Хімсервіс» (довідка № 1101/23 від 11.01.2023 р.).

Рекомендації стосовно вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю та вдосконалення процедури митного оформлення експортно-імпорتنих операцій впроваджено у практичну діяльність Тернопільської митниці Державної митної служби України (довідка № 7.25-08-1/7.25-17/14/6334 від 13.11.2023 р.) та Управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради (довідка № 71.1/2 від 04.07.2023 р.).

6. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні результати дисертаційного дослідження та його висновки опубліковані здобувачем у 8 наукових працях загальним обсягом 4,05 д. а., з яких 3 публікації у наукових фахових виданнях України категорії «Б» (обсягом 3,2 д. а.); 1 стаття у виданні, що індексується в міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science (обсягом 0,2 д. а.); решта – публікації апробаційного характеру (обсягом 0,85 д. а.). Опубліковані наукові праці повною мірою відображають зміст дисертаційного дослідження, наукову новизну, отримані висновки.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому позитивно подану до захисту дисертацію Люби Оксани Ігорівни, вважаємо за необхідне відмітити окремі зауваження та дискусійні положення:

1) запропоновану здобувачем періодизацію розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств України варто було б посилити проведенням аналізом впливу класичних та сучасних концепцій міжнародної торгівлі, в тому числі таких як: глобальні ланцюги доданої вартості, цифровізація торгівлі, сталий розвиток на формування принципів ведення зовнішньоекономічної діяльності в Україні та, відповідно, обліково-аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю, що сприяло б кращій адаптації українських підприємств до сучасних умов міжнародних ринків і підвищення своєї конкурентоспроможності.

2) пропозиції здобувача щодо використання у Митному кодексі України єдиного терміну «сировина для переробки на митній території України» та розкриття його змістового наповнення потребують додаткової аргументації на основі емпіричного аналізу зарубіжної практики процесу переробки сировини/матеріалів та інших активів на митній території іноземної країни, враховуючи потребу імплементації законодавства України до європейських стандартів, що дозволить надати пропозиції щодо спрощення процедури митних формальностей та посилення контролю, звітування через регулярні перевірки та аудити.

3) потребують конкретизації пропозиції автора щодо оптимізації процедури митного оформлення сировини для переробки на митній території України, способів визначення її митної вартості та обґрунтування впливу на організацію і методику обліку та ефективність провадження діяльності таких суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

В цілому зазначені недоліки не знижують науково-практичної цінності положень дисертації, висновків і рекомендацій, проте вони є підставою для обговорення в дискусійному порядку під час захисту дисертації.

8. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Люби Оксани Ігорівни. на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має теоретичне і прикладне значення. Тема дисертаційної роботи є актуальною. Автором на підставі виконаних досліджень і розробок здійснене комплексне вирішення наукової і практичної задачі. Здобувачем одержані нові науково-обґрунтовані результати, які є певним внеском у вирішення проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Можна стверджувати, що завдання дослідження виконані.

В цілому дисертація засвідчує, що її автор володіє науковими підходами і вмінням поєднати їх з практичними цілями господарювання. Дисертаційна робота відповідає профілю спеціалізованої вченої ради і спеціальності 071 «Облік і оподаткування». Робота оформлена відповідно до чинних вимог. Опубліковані наукові праці достатньо повно відображають результати, одержані автором дисертаційної роботи, а статус друківаних праць відповідає вимогам до такого виду публікацій.

Дисертаційна робота повністю відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), постанові Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Люба Оксана Ігорівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування»).

Рецензент:

**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного
університету МОН України**

Наталія ПОЧИНОК

